

یادداشت

در باره

چند نسخه خطی که فیلم آنها برای دانشگاه تهیه شده است

- (۱) نسخه فاتح ۳۷۱۶ - ترجمه فارسی کتاب التحسین و التقیح ثعالبی ، مترجم آن محمد السّاوی ، ۹۳ ورق ، کتابت ظاهر آزاواخر قرن ششم یا اوائل قرن هفتم هجری ، شاید خط مترجم و یحتمل که نسخه یگانه ، بهر حال قابل اینک چاپ شود .
- (۲) نسخه فاتح ۴۱۷۳ - عجایب المخلوقات محمد بن احمد طوسی از نویسندگان قرن ششم هجری ، تألیف در زمان سلطان ابوظالب رکن الدین طغرل بن ارسلان بن طغرل ، ۱۱۶ ورق ، کتابت در ۷۳۰ - نسخه دیگری از این کتاب در کتابخانه لالا اسماعیل موجود است که از آن نیز عکس گرفته شده است ، و نسخه ای نیز در کتابخانه آقای اصغر مهدوی در تهران هست و اگر بنا بچاپ کتاب بشود از همه نسخ باید استفاده کرد .
- (۳) نسخه فاتح ۵۲۹۷ - مجموعه ایست در ۱۶۱ ورق از شش کتاب و رساله ، تمامی بخط ابوعلی الحسین بن ابراهیم بن ابی بکر السّلماسی که در اراق یعنی خطاط کتابفروشی بوده است در اصفهان مقارن حمله مغول بایران ، و این مجموعه را پس از آن کشتارها و خرابیها در سالهای ۶۲۴ و ۶۲۵ نوشته است ، و جز یکی از کتب که قابوس نامه باشد همگی ترجمه یا تألیف خود این ابوعلی سلماسی وراق است .

اینک اسامی آن کتب و رسائل :

- (آ) الرسالة الشرفیة فی تقاسیم العلوم الیقینیة که ابوعلی سلماسی مذکور بنام شرف الدین ابوالحسن علی بن اسمعیل الاصفهانی تألیف کرده است ، چهارده ورق نخستین این مجموعه را گرفته است ؛

ب) پند نامه امیر کبیر عنصر المعالی کیکاووس بن اسکندر بن قابوس بن وشمگیر از ورق ۱۵ تا ۹۴ - افسوس که نسخه باین قدمت که صد و شصت سالی پس از تألیف کتاب نوشته شده است چنان نیست که انسان را از نسخ دیگر مستغنی سازد و حتماً باید از روی نسخه دیگری تکمیل و تصحیح شود. سرفصلها و حکمتها و اندرزها و آیات قرآن و امثال عرب در بسیار جا نوشته نشده و جای آن سفید مانده است. در چند مورد این نسخه نسبت بنسخه های چاپی نقیصه دارد، گاهی باندازه يك صفحه تا يك صفحه ونیم، و معلوم نیست که آیا اینها را کاتب این نسخه از قلم انداخته یا عمداً حذف کرده است و یا اینکه در اصل نسخه او نبوده و آن اصل ناشی از تحریر دیگری از قابوس نامه بوده است، باین معنی که مؤلف دو نسخه نوشته بوده و در نسخه دومی بعضی چیزها اضافه کرده بوده است. ام آنچه بعضی گفته اند که شاید اصل قابوس نامه بزبان طبری بوده و بفارسی ترجمه شده و دوسه بار اشخاص مختلف آن را ترجمه کرده اند و اختلاف نسخ ناشی از آنست، بنظر بنده درست نیست. نسخه نویسان ایرانی در بی دقتی در نقل و تصرف و تحریف در متن مؤلف، دست همه محررین عالم را بسته اند و احتیاج بتصور ترجمه های مختلف نیست؛

ج) ترجمه کتاب تقویم الصحه ابن بطالان بغدادی از کار همین کاتب نسخ کتابفروش یعنی ابوعلی حسن سلماسی است و برای همان شرف الدین اصفهانی تهیه شده است، از ورق ۹۵ تا ۱۳۷؛ گمان میکنم که نسخه دیگری از این ترجمه در ایرلند هست؛

د) ترجمه الرسالة الذهبیه که امام [علی بن] موسی الرضا بمأمون خلیفه نوشته بوده، مترجم آن باز همان حسن سلماسی و از برای شرف الدین مذکور، ق ۱۳۸ تا ۱۴۵؛

ه) الرسالة السیاسیه بفارسی بانشای همان کاتب نسخه در ترجمه و صایای ابقراط حکیم و سایر حکمای قدیم که از یونانی عبربی آورده بوده اند، بنام همان شرف الدین، ق ۱۴۶ تا ۱۵۵؛

(و) **مختصری درمنتخبات امثال و اشعار عربی جمع آوری حسن سلماسی** مذکور با مقدمه‌ای بفارسی برای شرف الدین، از ورق ۱۵۶ تا ^b ۱۶۰.

(۴) **مجموعه دیگری** بشماره ۵۴۰۶ در کتابخانه فایح مورخ ۷۰۹ هجری و مشتمل بر پنج کتاب (جمعاً ۱۳۱ ورق) از این قرار:

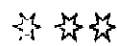
(آ) **نصيحة الملوك حجة الاسلام غزالی** بسیار متفاوت با آنچه در تهران چاپ شده است، از ابتداء تا ورق ۳۱ مجموعه. از این کتاب چند نسخه خوب دیگر نیز اینجا هست که عکس آنها گرفته شده است یا خواهد شد، تا اگر کسی بخواهد بچاپ آن اهتمام کند نسخ صحیح معتبر در دست داشته باشد؛

(ب) کتابی در انشا موسوم به **نزهة الكتاب و تحفة الاحباب** حاوی آیات و احادیث و نصایح و ابیات عربی، بعضی با ترجمه فارسی که برای استشهاد در مکاتیب رسمی و دوستانه لازم خواهد شد، تألیف حسن بن عبدالهؤمن خوئی در ۶۸۴ هجری بنام **سپهدار دیار اوج مظفر الدین ابوالحرب یولق ارسلان بن حسام الدین الب یورک بن امیر جوبان**، از ورق ۳۲ تا ۵۸؛

(ج) **قواعد الرسائل و فرائد الفضائل** تألیف همان حسن خوئی بنام **حسام الدین محمود پسر آن مظفر الدین سپهدار دیار اوج**، و چنانکه از اسم کتاب پیدا است در دستور العمل ترسل و قواعد انشاست، افسوس که بعضی از اوراق آن از میان رفته است، از ورق ۵۹ تا ۷۱؛

(د) **غنية الكاتب و منية الطالب** از همان حسن خوئی برای پسر خود تا چون در خور ملازمت دبیرستان گردد در شیوه مکاتبات خبرتی کامل حاصل گرداند از ورق ۷۲ تا ۹۸ - تألیف در ۶۹۰ هجری: آقای دکتر عدنان ارزی دانشیار تاریخ در دانشگاه انقره متن این رساله را بطبع رسانیده است ولی هنوز منتشر نشده.

(ه) **مکاتیب سعدالدین و راوینی مترجم مرزبان نامه** به چندین نفر، از جمله به **حسام الدین شاعر** که کتابی در شرح ابیات مرزبان نامه نوشته بوده، و کتابی در عروض برای نویسنده مراسلات فرستاده بوده است.

از ترجمه رساله قشیری بفارسی دو نسخه مستقل و مختلف از یکدیگر در استانبول موجود است. از قرار معلوم یکبار این کتاب ترجمه شده بوده است در خراسان و نسخه آن بکرمان رسیده بوده و در کرمان دیگری نسخه بهتری تحریر کرده است. **نسخه ایا صوفیه** نمره ۲۰۷۷ (۱) که از ورق^b ۱۱۳ تا آخر این مجلد است یعنی تا ۲۷۲ ب (قبل از آن کتاب دیگری است) ظاهرأ ترجمه نخستین است و نامی از مترجم و باعث بر ترجمه نیست و مقدمه اش چنین است :

الحمد لله الذی تفرّد بجلال ملکوته اما بعد این رساله است که بنده محتاج بر رحمت خدای تعالی **ابو القاسم عبدالکریم بن هوازن القشیری** بجماعت صوفیان شهرهای اسلام نبشت در سنه سبع و ثلثین و اربعمائه .
و گفت بدانید الخ. کتابش در ۸۵۹.

(۲) نسخه لالا اسماعیل نمره ۱۲۰ ترجمه دوم است: اتفاق چنان افتاد که چون رسالتی که استاد امام **ابو القاسم عبدالکریم بن هوازن القشیری** رض کرده است **خواجه امام ابوعلی بن احمد الغشمانی** ره که از جمله شاگردان و مریدان استاد امام **ابو القاسم** بود باز پارسی نقل کرد (۲) تا فایده آن عموم باشد. این نسخه پارسی با کرمان آوردند از خراسان. در آن عهد که **خواجه امام اجل زاهد ابو الفتوح عبدالرحمن بن محمد النیسابوری** در کرمان بود **شیخ الشیوخ احمد بن ابراهیم المعروف ببارسا** رغبت کرد که او را نسخه باشد و آن نسخه که آورده بودند سقیم بود و آن را حاجت بود بتصحیح - از **خواجه امام ابو الفتوح** درخواستند تا در آن نظر کند و هر آنچه باصلاح حاجتست بدان قیام نماید این نسخه هم پیش خویش خواست و در آن نظری شافی کرد و بر لفظ آوردت که این کتاب

۱- این نسخه با نسخه ای که از بریتیش میوزیوم عکس گرفته شده مطابقت دارد.

۲- اگر نسخه ایا صوفیه همان ترجمه اولی باشد که حدس میزنم این نام مترجم

رساله کتابی عزیز است و غوری دارد که از همه نوع علم در این کتابست و اگر چه این کس که نقل بازپاریسی کرد دست شخصی عزیز بود و بانواع فضل متحلی اما هم کسی بایستی که در درجه استاذ امام بودی تا در این شروع توانستی کرد و میخواست که خود بازپاریسی کند و در آن باب یدبیضا نماید لیکن اجل مهلت نداد. [این انشا پس از ۵۵۰ هجری شده است].

ترجمه تازه ای گویانکرده بلکه همان نسخه را با تغییرات جزئی نقل نموده است: بحکم وصیت خواجه امام ابو الفتوح ره آنچه گفت نوشته آمد تا ادای امانت او کرده باشم.....

(و پس از فهرست ابواب پنجاه و پنجگانه) کتاب الرّسالة فسرّها الشیخ الامام ابو علی الحسن بن احمد العثماني رض تا آخر کتاب ، تمام شد املاء این رسالت در اوائل سنه ۴۳۸ - ۱۹۶ ورق است - نسخه ای است لطیف بخط نسخ و محقق و ثلث استادانه بسیار خوب (۱).

استانبول - مجتبی مینوی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی